

ՕՐԱԳԻՐ

Ծ Ի Լ Ն

ԱՌԱՐԱՅՐԻՈՅ

Մինչև Աւարայրի օրագիրը շարաւիթ 6 անգամ
այսինքն տարին 300 թիւով պիտի տրուի : Տարե-
կան գինը Պոլսոյ համար 200 դուրուշ, եւ վեց
ամսեայն 100 դուրուշ : Գուրսերու համար թղթա-
ւարուածին վարձը մէջն ըլլալով տարեկան գինը
երկու եւ վեցամսեայն մէկ Տաճկի տակի է : Մէն մի
թիւով գինը 30 փարս :

Շանուցմանց ամէն մէկ տողին համար առանձի
անգամ 3, երկրորդ անգամ 2 եւ երրորդ ան-
գամին եւ այլն 1 դուրուշ պիտի առնուի :
Նամակ եւ գրութիւնք պէտք է ուղղուն հե-
տեւեալ հասցեով . —
« Օգտէն խօսատարեան փոխ խմբագիր Մինչ
Աւարայրի օրագրի : Բերա Տօղրու-եօլ Լէվանթ-
Հէրալտի տպարանը թիւ 467 : »

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ 1868 ՅՈՒՆԻՍ 7 ՈՒՐԱՐԱՐ ԴՆԱՐԱՐԱՆԻՍ ԾՈՒՆԻՍ 19 ԹԻՒ 15

Ա Չ Գ Ա Յ Ի Ն ԹՈՒՂԹ ՌՈՒՍՍՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

Մինչև Աւարայրի օրագիրը 14 թիւն ծնացար :

Չէ՛, ի՛նչ, հարկաւոր է ժողովուրդ եւ
Հայոց ազգ, ուր տեղ որ թահիրեանց կայ
ամեն բան պրծած է . իրեւ թէ թահիր-
եանց լինի միայն ազգէն ընտրուած մարդ :
Սա թիւիլեցի գնում է Յիսթիա եւ մէկ
օրու գիշեր մնում է այն տեղ, ինչ որ
ասելու է, ասում, խրատելու է, խրա-
տում եւ ճանապարհ ձգում նրան : Երբ
թահիրեանց դայիս է թիւիլեցի, այն ժա-
մանակն ենք եւ մենք լուծւում կաթուղի-
կոսի Յիսթիա անցնելու ու գնալը : Մի-
թէ՛ թիւիլեցումը Հայոց ազգի միակ
պաշտպան թահիրեանցն էր, թէ որ սա
չը լինի, ուրեմն ո՞ր պիտի երթայ Հայոց
բան : Տէր Աստուած գու գիտ՝ Հայոց
ազգի վերայ, վասն զի նրա կաթուղիկոսն
այնքան ամբարտաւան է դարել, որ քիթին
չի գալցում ժողովուրդ, ազգ եւ հա-
սարակութիւն : Կաթուղիկոսն ուղեւո-
րեց դէպի Ռուսաստան եւ սրա արբան-
եակները լուր տարածեցին թէ կայսեր
մօտ շատ բան պիտի շինէ Հայոց ազգի
համար, սուտ է թէ զորդ է, գործը
ցոյց կը տայ . բաւական ժամանակ ճա-
նապարհորդութենից յետոյ մօտն թիւի-
լեցի, միայն հոգեւորականաց դասը յա-
ռաջ գնալով վանքի մայր եկեղեցու դաւ-
թից դուռն ընդունեցին նրան : Ժողովա-
կաններից ոչ ոք առաջ չգնաց գիմնաւորե-
լու, պատճառը, որ ամենքը հասկացան
նրա ինչ մարդ լինելը : Յանկարծ լսեցինք
որ Բեթլեհէմի գող եւ աւազակ տէր
Յովհաննէսին համար հրամայում է ելի
իրան եկեղեցումը կարգել եւ տէր Սոե-
փան Մատինեանցին հանել այն եկեղեցու-
Սյա տէր Յովհաննէսը Բեթլեհէմի եկե-
ղեցումը գողութեան պատճառով քնն-
նութիւն եղաւ եւ յանցանքը իրեն դրու-
նուցաւ յայտնի ապացուցելով : Մատ-
թէնս կաթուղիկոսի ժամանակից մինչեւ
Գեորգի գալը սա արգիլուած էր եւ սրա
գործը հիմի կօնսիտորայում գործած է :
Որովհետեւ Յովհաննէս Մամիկոնեանը
այս քահանայից բաւական փող է կերել
Պոլիս կաթուղիկոսին գրել էր եւ ե-
կած ժամանակն էլ խօսքով ասել թէ,
վեհապառ տէր, թիւիլեցումը քեզ հա-
մար ամենից շնորհաւոր աշխատողք եր-
կու քահանայք էին մէկը սա՛ միւսը տէր
Ղազարը, նա էլ, Գեորգի, հաւատարմ
ոչ քննութիւն է անում եւ ոչ ժողովրդ-
դի ձայնին մօտիկ տալի, այլ հրամայում
է տէր Յովհաննէսին նորէն իր առաջու-
տեղը տալ, տէր Ղազարին ալ պարգեւ
տալ կամեցաւ, բայց չը լինի թէ ժողո-
վրդականը կասկածի գնան, խոստացաւ
քիչ ժամանակից յետոյ մի պատճառով
տալ, նրա թիւիլեցի եկած ժամանակ մի
անգամ եւ եթ ուսումնարան գնաց, այն
էլ ինչպէս Ռուսաց մի հոգեւորական եւ
եօթն անգամ Մեծ իշխանի մօտ : Շինած
բանը ո՞րն է, թող իրան ընտրող երեւ-
փոխան էջէնտիքը Չամուռճին, Մեծ
մուշկն, Արամեանն ու դրանց պիտիքը

փաստարան կանգնեն իրանց . . . քանի
ձեռններով :
Կովկասի բոլոր ուսումնարանների կա-
ռավարիչը հրամայել է թէ՛ ով որ Հայոց
լեզուի ուսուցչութեամբ պիտի պարա-
պի, մինչեւ որ Ռուսաց գիմնազիայէն
եօթներորդ դաստիարակուած աւարտած չը
լինի իր ուսմունքը, իրաւունք չունենայ
դաս տալու : Այս հիման վրայ Ներսիս
եան ուսումնարանի վարժապետներին
հրամայած է ոչ ինչ տեղ դաս չտալ Հա-
յոց լեզու, ի՞նչ անեն մեր խեղճ Հայե-
րը, թէ եւ իրանք Գիմնազիայի Հայոց
լեզուի, վարժապետից առաւել գիտեն
Հայերէնը : (Ռուսաց գիմնազիայում թէ
եւ կայ Հայոց լեզուի վարժապետ, բայց
միայն շնորհի համար է եւ պարզապիս-
տեան խաբէրու . կառավարութիւնը
գաղտնի հրամայած է որ շատ թող լինի
Հայերէն լեզուն, միմիայն ընթերցանու-
թիւն սորվեցնեն եւ շատելին ալ ոչինչ) .
. . . ըստ որում Հայոց ուսումնարանում
Հայերէն են սորվեցնում, իրաւունք չկայ
դաս տալու : Այս խեղճը ճարը հա-
տած գնացին խեղճեցին կաթուղիկոսին,
որ իրանց վկայական տայ ինքը, կամ հը-
րամայէ տեղեղոյ առաջնորդին որ նա վե-
կայէ իրանց համար թէ որոնք գիտեն
Հայոց լեզուն եւ կարող են դաստառում
թիւն անել . իսկ վեհապառ կաթուղի-
կոսը սրանց պատասխանում է « ես ի՞նչ
անեմ, միթէ՛ ես կարող եմ տէրութեան
կարգադրութեանը խառնուիլ » . եթէ
կաթուղիկոսն այսպէս գործումը չխառ-
նուի, էլ ի՞նչ յոյս կը մնայ մեզ : Թող
Չամուռճին եւ Արամեանը բացատրեն .
Կաթուղիկոսին ով որ մի շահաւետ եւ
ազգօգուտ բան է ասում, նրա պա-
տասխանն այս է թէ՛ տէրութեան դէմ
է այդ բանը : Այդբերան, թէ ամեն բան
տէրութեան կամքով պիտի անց կենայ,
էլ ինչի՞ համար է պէտք կաթուղիկոսն,
Սա ուրեմն միայն այն պայմանով է կա-
թուղիկոս եղել, որ վատահամբաւ եւ
ազգապարսկարարներին եպիսկոպոս
ձեռնադրէ — գլխովը դպչի քո ձեռ-
նադրած եպիսկոպոսները :
Սոքոման Եպիսկոպոսին եկեղեցու
մի տեղ վերաւաւ ու տարէնը տասներ-
կու թուամանով տուեց տաս տարուայ
համար, որպէս զինաւ խառնութենք շե-
նէ եւ տաքը տարուց յետոյ ինչ գին որ
Եպիսկոպոսն քնէ այդ խառնութենքին
փողը ստանայ կոնսիտորայից, թէպէր փո-
ղը չտրվի իրան, էլ այն պայմանով մը-
նայ : Այս նշանակում է, որ ընծայածի
պէս է այդ մօտ քսան հազար մանկեթ
արժողութեամբ տեղն պարան Ս . Շա-
բուրեանցին, նրա համար, որ մի քանի
անգամ Եպիսկոպոսն իր կողմը տվեց
կաթուղիկոսին, տակն էլ ուրիշ բան
կայ, բայց . . . Կաթուղիկոսը գնաց Պե-
տերպուրդ ու տանու չորս հազար մա-
նէթ ծախս արաւ եւ վերադարձին թիւի-
լեցի բաւականին թղթադրամներ ոսկի
չինեց փոխանակագրով եւ տեղեղոյ իրան
բարեբարներէն կամ ում որ հարկն է նը-
րանց ուղարկեց : Իրան մատուցած ծա-
ռայութեանց փոխարէն : Լսեցինք թէ

մտադիր է եւ աշխատում արդէն Պոլ-
սոյ մի գաղթեթայի համար ստորագրու-
թիւն հաւաքել, որ իրան օրքան կարե-
լի է գովէ եւ իրան եւ Ռուս կառավա-
րութեան դէմ գրողներին պաշտպանէ,
ինչպէս որ ինքն ու կառավարութիւնը
կը կամենայ :
Իրան հաւանած եւ իրան ծառայող
մարդոց եպիսկոպոս ձեռնադրեց : Մեկը
փախաւ, միւսը ամենեւին կաթուղիկո-
սին էլ չէ ճանաչում : Շատերը որ ասում
էին իրան, վեհապառ տէր, վեհապառ
մարդիկ են դրանք, ակնա՛յ չարաւ, ի
հարկէ խեղճին այսպէս էլ կը խաբեն :
Սարգիս եպիսկոպոսն էլ ինչ խաղ որ պի-
տի խաղայ իր գլխին յետոյ կիմանայ,
կաթուղիկոսը ժողովուրդականներին մի
քանիսին ասել էր թէ, ես այն բանը
պէտք է շինեմ որ ոչ մի կաթուղիկոս չը
լինի շինած : Այդ շինած բանն թէ վե-
րեւասածների նաւը կլինի, առաջ վա՛յ
իր գլխին, յետոյ իր հաւատարմներին :
Այլապէս կլինի հարաժարուեց թիւիլե-
ցայոց, սա ինչ խորհուրդ կունենայ
յետոյ կը լսէք : Պոլիս տարած որ եւ ի-
ցէ օրագիր թիւիլեցում չէ ստացուած
ամենեւին, պատճառը, որ կառավա-
րութիւնը սաստիկ հակում է եւ ամէն
հնարը գործէ գնում, որ Հայոց հայոր-
դակցութիւնը կարուի իրարից . որպէս
զի ոչ ինչ չհասկանան իրարու վրայ . եւ
թէ պատահի հատու կտոր լրագիր, այն էլ
այնպէս մրոտում գրաքննիչն, որ էլ ոչինչ
չէ մնում կարգալու . իսկ Մամիկոնեան
քնն ինչ տեսակ լրագիր ուղեն, ստա-
նում են արձակ համարձակ տպագրա-
թիւրական կանցելիարի ձեռքով եւ տա-
լիս են դէս ու գէն կարգալու պարզա-
միտներին խաբէրու համար : Միայն այն
լրագիրներն որը որ կաթուղիկոսին գո-
վում է կամ Ռուսաց կառավարութեա-
նը, միով բանիւ որ գաղթեթայն որ ձեռ է
տալիս այս տեղի կառավարութեան պո-
լիտիկային, եւ այն գաղթեթայն, որ ճըշ-
մարտախօս է եւ Հայոց օգտին համար
գրուած ծածուկ տէրութեանն են տա-
լիս կամ Սարգիսայաններին կարգալու,
սրա հոսն էլ եթէ կարենային, ոչնչա-
ցնէին, բայց համբաւին վեճակ իմանա-
լու եւ թարգմանելու համար է որ ըս-
տանում են :
Գրի մարդուն մեկը կտակ է արած ի-
նում բաւական փող, որ իր մահուանից
յետոյ օգուտ Հայոց եկեղեցու լինի :
Մարդն էր վախճանում է իր բարեկամ-
ներից մի քանիսն աշխատում են այդ կը-
տակը ոչնչացնել, շատ աշխատեց յե-
տոյ : Մեկը սրանցից գնում է Պոլիս Գե-
որգի մօտ . գաղտնի ինչ է խօսում ինչ է
անում ով գիտէ, երբ գալիս են թիւիլե-
ցի կաթուղիկոսը հրամայում է կոնսիտո-
րային թէ սրտ ճանապարհի ծախսը ար-
վեք մօտ երեք հազար մանէթ, մարդը
գնում է կոնսիտորային հարցնում է այն
տեղ իրան թէ ի՛նչ ծախս որ արել է, թող-
թի լրաց գրած ունի՞, մարդն էլ մի վը-
րացերէն գրում եւ թուղթ է հանում
ու տալիս է կարգում են եւ տեսնում մի
հաշիւ երեք հազար մանէթի ճանա-

պարհաճախ : Այս թղթի վերջին տո-
ղումը հազար մանէթ գրուած է լինում
այսպէս — անյայտ ծախս — կոնսիտո-
րային դարձեալ հարցնում է թէ այս հա-
զար մանէթն ինչ ծախս է որ պարզ չէ
նշանակուած : Մարդը պատասխանում
է թէ կաթուղիկոսը հրամայել է, ձեզ
ի՞նչ հարկ հարցունել, դուք տուէք
այդ փողը, կարծեմ կայ . . . զարմանա-
լի բան մի մարդ աշխատի կտակը ոչնչա-
ցնելու որ օգուտ եկեղեցու է, արդ-
պիսի մարդը ծախս անէ եւ նրա հա-
մար կաթուղիկոսը հրամայէ ծախսը տալ,
կարծեմ կը հասկնայ թէ ինչ կը նշանա-
կէ այս . կարելի է սուրբ գրոց մէջ սրա
համար վկայութիւն լինի, կարելի է
Չամուռճին գիտենայ :
Շամախեցի Ռուսաց վարժապետը
վարժապետ էրէնտիլը եւ Պետրոսեք Մա-
տթոյը (մակնուսանեալ Մեյեհադ) որ
ազգային երգչի կասուի ու տեղաւորներ
հրատարակեց : Այս երկուսն էլ Ռուսաց
կրօնը ընդունած են : Որոնք համարեա
թէ մօտ վաթսուս տարեկան մարդիկ
են, Մատթոյին համար շատերը վկա-
յում են թէ հաւատ ասած բանն իրան
համար խաղալի է, բայց եւ այնպէս
այս օրերումն թիւիլեցի եկել եւ ինչպէս
լուծւում ենք պիտի երուսաղեմ գնայ ու խ-
տի, բայց սրա նպատակը ուրիշ բան է,
շատ հաւանական է, որ գաղտնի պաշ-
տօնով Պոլիս կամ Երուսաղեմ է գալի,
կարելի է մի պատճառն էլ սրա այդ կող-
մերը դաշուն ձեզ եւ ձեղանման մարդի-
կը խաբել եւ հաւատացնել թէ ինքը ճըշ-
մարտ Հայ է : Այս մասին իր փաշտի հը-
րամանագրին մէջ յիշուած է թէ « Պետ-
րոս բէք Մատթոյեանցն է Հայ Գրիգոր
Լուսաւորչախի ու զաւանթութեամբ » եւ
այդ շինծու է : սրա համար է որպէս թէ
իր մասին տարածուած լուրն իրեւ կը-
րօնապիտ սուտ է եւ թէ ինքը չէ ուրա-
ցել երբեք իր հաւատը, ապացոյց իր
ձեռի թուղթով : Այդ բանից երեւում
է այն օյնը պիտի խաղայ այդ տեղի Հա-
յերի գլխին . միթէ ոչ ոք չէ տեսել որ
փաշտի հրամանագրին մէջն գրեն թէ նա
ինչ կրօն ունի : Գիտենայք, որ սա թա-
հիրեանցի խիստ մօտ բարեկամ է, Մե-
քումեանցի տանն էլ վեր եկել եւ թահիր-
եանցին հետ էլ ամեն գիշեր տեսնուում
էին : Մեր Ռուսաստանում ով որ կրօնը
կը փոխէ էլ նա կորած է իր կրօնակից-
ներին եւ ազգակիցների համար, թուրքն
որ Ռուս կը լինի, էլ գործ չունի իր
թուրքերի հետ, նոյնպէս եւ Հայն ու
ուրիշ ազգեր, ուրեմն այս Սեյեհադ ու
էնրէնով ի՛նչ գործ ունին թահիրեան-
ցին եւ Սարգիս եպիսկոպոսին հետ, որ
սաստիկ մօտիկ բարեկամ են իրար հետ :
Միով բանիւ, ձեզ խորհուրդ կը տամ
որ նրանից զգոյշ լինեք, որպէս գծող
սրտուց, դուրսէ ձեզ հետ ձեւանայ որ-
պէս սլացաւ Հայ, ազգասէր գուցէ Ռու-
սաց տէրութիւնն էլ վատարանէ ձեզ
կամ տեղեղոյ ձեզ նման մարդկանց,
չհաւատա՛ք, նրա գործը լուսնութիւն
է եւ չարութիւն ձեզ հետ խօսելով ձեզ
նից եւ ձեզ նմաններից կիմանայ թէ ո՞ւր

